ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI

INSTITUTUL DE FILOLOGIE

Cu titlu de manuscris:

C.Z.U.: 821.135.1.09 (043.2)

GHERMAN OXANA

ROMANUL LUI VLADIMIR BEŞLEAGĂ

(LUMEA ARTISTICĂ, PERSONAJE, TEHNICI NARATIVE)

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

CHIŞINĂU, 2015

Teza a fost elaborată în cadrul Sectorului de Literatură Contemporană al Institutului de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Conducător ştiinţific:
BURLACU Alexandru, dr. hab. în filologie, prof. univ**.**

Referenţi oficiali:
GRATI Aliona, dr. hab. în filologie, conf. univ., Consiliul Naţional pentru Atestare şi Acreditare
CARAMAN Vlad, dr. în filologie, conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă"

Componenţa consiliului ştiinţific specializat:
CIMPOI Mihai, dr. hab. în filologie, prof. univ. − preşedinte, Institutul de Filologie al AŞM
ŞIMANSCHI Ludmila, dr. în filologie, − secretar ştiinţific, Institutul de Filologie al AŞM
BILEŢCHI Nicolae, dr. hab. în filologie, prof. univ., Institutul de Filologie al AŞM
ŞLEAHTIŢCHI Maria, dr. în filologie, conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova
ROŞCA Timofei, dr. hab. în filologie, conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă"

Susţinerea va avea loc la 28.12.2015, ora 11.00, în şedinţa Consiliului Ştiinţific specializat D 19.622.01–07 din cadrul Institutului de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (bd. Ştefan cel Mare şi Sfânt, nr. 1, sala 408, Chişinău, MD 2001).

Teza de doctor şi autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Ştiinţifică Centrală „Andrei Lupan" a Academiei de Ştiinţe a Moldovei (str. Academiei nr. 5 A, Chişinău, MD-2028) şi la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 27.11.2015.

Secretar ştiinţific al Consiliului ştiinţific specializat,

ŞIMANSCHI Ludmila, dr.

Conducător ştiinţific

BURLACU Alexandru, dr. hab., prof. univ**.**

Autor

GHERMAN Oxana

(© Gherman Oxana, 2015)

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei investigate. Se afirmă că literatura basarabeană ar fi „a cincea roată la căruţă", că ea nu e mai mult decât o literatură regională, că e cantonată într-un orizont tematic, problematic şi stilistic foarte limitat, fără nicio şansă de a intra într-un dialog european.

Problema sincronizării şi integrării literaturii din Republica Moldova cu literatura din România rămâne în continuare de stringentă actualitate. Maturitatea unei literaturi o marchează romanul. Romanele lui Ion Druţă, Aureliu Busuioc, Vasile Vasilache, Vladimir Beşleagă au intrat în circuitul general românesc şi beneficiază de un anumit prestigiu.

V. Beşleagă este unul din puţinii scriitori de la noi care au, cu adevărat, vocaţia romanului. Opera sa marchează o etapă de resurecţie a spiritului creator în proza basarabeană. Cele mai reuşite lucrări ale sale reprezintă tendinţa de a depăşi cultul povestitorului şi schematismul în roman. Redactate într-o perioadă de aproape jumătate de secol, romanele *Zbor frânt* (1966), *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine* (anul redactării: 1970, anul publicării: 1987), *Acasă* (1976), *Ignat şi Ana* (1979), *Durere* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1981), *Cumplite vremi* (1990) şi *Voci sau dublul suicid din zona lacurilor* (2014) ilustrează, prin diversele modalităţi de reprezentare a omului şi a lumii, atât etapele de evoluţie artistică a romancierului, cât şi procesul fluctuant de dezvoltare a genului.

Descrierea situaţiei în domeniul de cercetare şi identificarea problemelor de cercetare. Interpretările monologice ale romanului lui V. Beşleagă nu au permis pătrunderea în structura lui de adâncime. Doar unele aspecte importante au fost intuite şi sugerate la nivel de subtext. Iată de ce se impune o schimbare de perspectivă, care ar deschide noi piste de interpretare a romanului. Abordarea operei ca structură dialogică constituie orientarea principală a acestui demers ştiinţific, deoarece ea nu fixează romanul în alte limite hermeneutice, care riscă a fi depăşite peste un moment, ci deschide spre o viziune profundă asupra lumii romaneşti.

Scopul şi obiectivele cercetării. Teza nu are doar o finalitate de sistematizare informativă, ci în special una pragmatică, hermeneutică. Aplicarea bazei conceptuale a

dialogisticii romaneşti în re-interpretarea prozei lui V. Beşleagă schimbă radical viziunile asupra acesteia, evidenţiindu-i locul şi rolul în procesul de dezvoltare a genului romanesc în literatura noastră. Obiectivele care fac posibilă atingerea scopului preconizat sunt următoarele:

- Investigarea dosarului receptării prozei lui V. Beşleagă în spaţiul românesc;
- Conturarea contextului cultural-istoric şi literar în care au apărut cele mai reprezentative romane ale scriitorului;
- Cercetarea sistemului de personaje şi a lumii artistice a scriitorului din perspectivă dialogică;
- Identificarea însemnelor inedite în romanul lui Beşleagă;
- Relevarea latenţelor subversive ale romanului în confruntarea cu „omniprezenta cenzură”;
- Definirea tipologică a romanelor experimentale;
- Evidenţierea interdependenţei dintre po(i)etica şi ontologia romanului;
- Determinarea locului şi rolului scriitorului în evoluţia romanului basarabean;
- Interpretarea romanului lui Beşleagă ca reflex al conştiinţei unei drame naţionale în regimul totalitar.

Suportul metodologic şi teoretico-ştiinţific. Baza teoretico-ştiinţifică a tezei cuprinde trei categorii de studii de specialitate. Sunt folosite drept surse de referinţă materiale interne şi externe referitoare la activitatea literară a lui V. Beşleagă şi la contextul literar, cultural, socio-politic al epocii în care a apărut fiecare roman, care includ monografiile, articolele, recenziile, cronicile, eseurile lui M. Cimpoi, I. Simuţ, A. Ţurcanu, A. Bantoş, F. Cenuşă, I. Ciocanu, A. Hropotinschi, V. Coroban, A. Ghilaş, N. Bileţchi, G. Chira, M. V. Ciobanu, Al. Burlacu ş.a. Pentru conceptualizarea ipotezelor apărute în urma utilizării noii perspective de abordare, dar şi pentru explicarea, argumentarea, exemplificarea unor fenomene literare atestate în text, au avut o valoare deosebită un şir de studii şi monografii semnate de: G. Genette, O. Ducrot, J. Ricardou, R-M. Albérès, R. Barthes, W. Booth, J. Linvelt, U. Eco, B. McHale, N. Manolescu, P. Cornea, G. Lăzărescu, C. Parfene, C. Muşat ş.a. Câteva studii fundamentale din domeniul dialogisticii romaneşti au contribuit la constituirea bazei conceptuale a analizei dialogice, furnizând resursele teoretice necesare unui demers critic productiv şi eficient, între care remarcăm: *Problemele poeticii lui Dostoievski* şi *Probleme de literatură şi estetică* de M. Bahtin, *Eu şi Tu* de M. Buber, *Three linguistic theories of polyphony/ dialogism: an*

external point of view and comparison de P. Dendale, *Dialogistica şi reprezentările sociale* de I. Markova, *Omul dialogal* de V. Tonoiu, *Polifonia persoanei* de A. Indrieş, *Eu şi Tu...* de M. Şora, *Dialogistica textului: aspecte hermeneutice* de A. Gavrilov, *Cuvântul celuilalt. Dialogismul romanului românesc* de A. Grati, *Dialogism: polifonie, carnavalesc* de S. Cogut ş.a.

În procesul de cercetare au fost utilizare următoarele metode: analiza, sinteza, inducţia, deducţia, analogia, metoda comparatistă şi cea biografică. În capitolele practice au fost folosite metoda analizei dialogale, metoda mitocritică şi metoda arhetipală, care au oferit posibilitatea relevării esenţei ontologice a romanelor, elucidării particularităţilor imaginii artistice a omului şi a lumii romaneşti. Iar pentru determinarea esenţei umane a personajelor un rezultat optim au dat metoda psihanalitică, antropologică, sociologică şi existenţialistă. Pentru decodarea sistemului de simboluri şi metafore a fost utilizată metoda semiotică şi cea stilistică.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării. Romanele *Zbor frânt* şi *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...* sunt cele mai reprezentative modele ale prozei de tranziţie: primul – de la doric la ionic, al doilea – de la ionic la corintic. Lumea lor nu este una coerentă şi omogenă, prin urmare, imaginea ei nu se poate elucida prin comentariul descriptivist. Specificitatea ei poate fi intuită doar fiind percepută ca lume a contradicţiilor / opoziţiilor şi tensiunilor dialogale. Omul acestei lumi nu este o excepţie şi nu poate fi caracterizat în izolare, ci numai în raport continuu cu ea îşi dezvăluie esenţa umană. Această viziune corespunde şi romanului *Voci sau dublul suicid din zona lacurilor,* care presupune o sinteză artistică a prozatorului, incluzând în ficţiunea artistică un tratat metaliterar, variate tipuri de intertextualitate şi elemente de carnavalesc.

Substratul ontologic al romanelor lui Beşleagă, foarte puţin sondat în exegeză, se elucidează prin utilizarea perspectivei dialogice de analiză şi interpretare, prin constituirea imaginii lumii în confruntarea, compararea, suprapunerea, completarea, asamblarea „fragmentelor" reflecţiei acesteia în mai multe conştiinţe diametral opuse. Dialogul existenţial şi raporturile dialogice dintre reţelele de voci ale fiecărui roman reliefează o multitudine de optici asupra dualităţii opoziţionale a fiinţei, spectrului larg al tensiunilor interioare şi poziţiilor ideologice, gnostice şi axiologice ale omului etern. O particularitate imanentă a pluriperspectivismului în roman este plurilingvismul ce presupune un ansamblu eterogen de limbaje, specifice vocilor textuale. Fiecare voce este o manifestare a unei conştiinţe active, care face uz de „cuvântul propriu" pentru a

contrazice un „cuvânt străin”, pentru a-l ironiza, nega sau asimila sintetic într-o „construcţie hibridă”. Mai ales în romanele *Zbor frânt* şi *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...* construcţiile hibride constituie cele mai încordate „puncte” ale contradicţiilor ideologice.

În cadrul romanului lui V. Beşleagă, imaginea lumii polifonice şi a omului ca fiinţă dialogală este codificată nu numai în subtextul interacţiunilor dintre voci, conştiinţe, lumi textuale şi extratextuale, ci şi în arhitectonica romanului, în principiile de funcţionare ale mecanismului său intern. Raportul dintre construcţia romanului şi sistemul lui de idei este de opoziţie complementară, acest fenomen făcând din el un tot organic, dar cu cel mai înalt grad de eterogenitate internă (stilistică, tipologică, compoziţională etc.). Aspectele po(i)eticii şi hermeneuticii romaneşti constituie fundamentele perspectivei de abordare pe care o propune teza „Romanul lui Vladimir Beşleagă (lumea artistică, personaje, tehnici narative)”. Noutatea ei ştiinţifică rezidă în aplicarea unei metodologii de interpretare pertinentă, în concordanţă intimă cu natura dialogică a celor mai reprezentative romane.

Problema ştiinţifică soluţionată constă în abordarea romanelor lui Vladimir Beşleagă din perspectivă dialogică, având ca rezultat descoperirea unor viziuni inedite asupra acestora și înlăturarea deficienţelor metodologice ale abordărilor tradiționaliste / monologice, în vederea determinării locului şi rolului scriitorului în evoluția romanului basarabean.

Rezultatele ştiinţifice principale înaintate spre susţinere:

1. Lumea artistică a romanelor exponenţiale ale lui Vladimir Beşleagă este de esenţă polifonică şi perspectiva cea mai eficientă în tratarea ei este cea dialogică.
2. Imaginea lumii romaneşti ţine de particularităţile structurii cronotopice, ale cărei dimensiuni artistice constituie principiile fundamentale ale fiinţării ei.
3. Romanele lui V. Beşleagă au la bază structura cronotopică specifică unui spaţiu dialogal.
4. Abordarea dialogică a romanului lui Beşleagă condiţionează o altă percepţie asupra sistemului de personaje, reliefând adevărata originalitate a autorului în transfigurarea imaginii artistice a omului.
5. Mecanismul dialogic al romanelor devine accesibil prin perceperea şi relaţionarea corectă a instanţelor textuale: autor-narator-personaj-cititor.

6. Viziunea integrală asupra lumii artistice a romanului lui V. Beşleagă se formează prin determinarea raportului dintre sistemul de idei şi po(i)etica romanului.

Importanţa teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării. Sub aspect teoretic, teza constituie un suport pentru investigarea procesului de evoluţie a genului romanesc pe o perioadă de 50 de ani, prin investigarea traiectului artistic al unui romancier reprezentativ al literaturii noastre. În special primul capitol al tezei oferă o viziune generală, argumentată şi exemplificată prin „cazul" Beşleagă, asupra procesului literar din perioada totalitară. Sub aspect aplicativ, cercetarea pune în discuţie problemele ce ţin de modalităţile de abordare a romanului tradiţionalist *vs.* romanul modernist, accentuând importanţa unei optici adecvate în interpretarea lor. Lucrarea încearcă să ofere un model de interpretare a textului din perspectivă dialogică, (apelând la conceptele dialogisticii „relaţie dialogală", „voce", „cuvânt bivoc", „cuvânt propriu", „cuvânt străin", „construcţie hibridă", „cronotop artistic", „identitate / alteritate" etc.), model de abordare adecvat şi pentru alte opere.

Aprobarea rezultatelor tezei. Rezultatele tezei au fost aprobate în cadrul Sectorului de Literatură Contemporană al Institutului de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Tezele esenţiale şi rezultatele principale ale cercetării au fost publicate în peste 10 lucrări. Dintre acestea menţionăm: patru articole apărute în revista *Metaliteratură*, două – în *Revistă de ştiinţe socioumane,* un material – în *Philologia*.. Ideile şi concluziile principale ale cercetării au fost prezentate în cadrul a opt reuniuni ştiinţifice naţionale şi internaţionale.

Volumul şi structura tezei. Teza (135 p. text de bază) corespunde scopului şi obiectivelor propuse şi se constituie din adnotare în limbile română, rusă şi engleză, introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 160 de surse, declaraţia privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: roman, lume artistică, personaj, tehnici narative, perspectivă dialogică, cuvânt bivoc, construcţie hibridă, cronotop, identitate, dualitate, opoziţie, relaţie dialogală, conştiinţă, voce, polifonie.

CONŢINUTUL TEZEI

Introducerea cuprinde prezentarea generală a temei, argumentarea necesităţii şi importanţei cercetării ei, ilustrarea rezultatelor ştiinţifice obţinute. În cadrul introducerii este formulat scopul şi obiectivele de bază, este expus suportul metodologic şi teoretico-ştiinţific al lucrării şi este evidenţiată valoarea ei teoretică şi aplicativă.

Primul capitol, ***Romanul în exegeza literară (1966-2015)***, descrie situaţia temei în domeniul de cercetare, cuprinzând trei subcapitole în care se investighează receptarea critică a romanelor lui Beşleagă. ***Subcapitolul 1.1. O operă deschisă: „Zbor frânt”*** analizează dosarul receptării romanului de debut al lui V. Beşleagă. Primele interpretări critice ale acestuia sunt orientate spre evidenţierea mesajului etic şi umanist-socialist. Lipsită de libertatea exprimării, dar nu şi de conştiinţa valorii, exegeza apreciază noua modalitate de expresie pe care o propune V. Beşleagă, însă evită problema delicată a subtextului. Din această cauză, receptarea romanului este direcţionată pe o pistă greşită. Cu argumente clişeizate, *Zbor frânt* este încadrat în tipologii improprii, esenţa lui fiind denaturată. Complexitatea tehnică şi sintactică a romanului stârneşte polemici interminabile. Cu privire la acestea, critica ajunge la un anumit consens abia atunci când, prin prisma unor noi concepte literare, sunt intuite adevăratele latenţe ale romanului. Este remarcabil faptul că, având trăsăturile unei *opera aperta*, romanul lui V. Beşleagă oferă criticii o infinitate de posibilităţi de abordare. Deseori acestea duc la interpretări şi concluzii contradictorii. În ultimă instanţă, se ajunge la ideea că natura fiinţială a eroului, relaţia sa cu sine şi cu *altul,* raportul autor-narator-personaj-cititor şi, în general, dimensiunile artistice ale imaginii omului şi lumii romanului pot fi dezvăluite deplin în lumina gândirii dialogice.

Subcapitolul 1.2. *„Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...”: dosarul receptării* prezintă reacţiile exegezei literare faţă de factura hipermodernistă a poemului tragic. Conceput pentru a continua „calea cunoaşterii de sine” a literaturii, istoriei, identităţii naţionale, acest roman este sortit „sertarului” pentru aproape două decenii. Cenzura vigilentă nu a vrut să închidă ochii la esenţa (anunţată în titlu) şi latenţele lui subversive. Declarat iniţial „o taină încuiată cu şapte lăcăţi” (corect: lacăte!) [16, p. 267], romanului îi este recunoscută mult mai târziu capacitatea de „anticipare a *filimonizării* neamului, aflat în căutarea identităţii, a istoriei sale adevărate, o *punere în abis* a destinului nostru de

înstrăinaţi” [5, p. 116]. Modernitatea tehnică a acestuia a stârnit confuzii în exegeză. În cadrul lui, „ezotericul, metaforicul, dubla funcţionalitate a frazei, fragmentarismul epic, imaginea ca pretext simbolic, oniricul amintesc cele mai răsunătoare modele – Sarraute, Joyce, Ştefan Bănulescu” [16, p. 149]. Insistând pe anumite trăsături inerente canonului modernist, interpretările exegetice rămân însă aproximative şi unilaterale, esenţa romanului obscurizându-se în detalii mai puţin relevante. Critica se concentrează asupra planului psihologic, filosofic, social, politic, poliţist etc., scăpând din vedere lucrul cel mai important: modul în care acestea interacţionează în roman, miezul romanului reflectat ca într-un sistem de oglinzi. Viziunea întregului se profilează abia atunci când poemul tragic e declarat „o ars combinatoria” (Al. Burlacu), fiind scoasă în evidenţă po(i)etica lui hibridă. Pornind de la aceasta, se face posibilă delimitarea particularităţilor esenţiale ale lumii polifonice a romanului.

Ultimul paragraf al capitolului I punctează **traiectul romanului** în epoca regimului totalitar (ilustrat prin operele lui Beşleagă, dar şi ale altor prozatori) şi reflectarea acestuia în exegeza literară. În cadrul lui se stabileşte dinamica (evolutivă / involutivă a) genului în fiecare deceniu, ilustrată cu exemple elocvente. Se evidenţiază impedimentele ideologice, deficienţele metodologice în abordările critice, detectarea şi diferenţierea esenţelor de aparenţele romanelor, se probează posibilele modalităţi de soluţionare a acestora, argumentându-se imperativul unei noi exegeze.

Ideile principale ale subcapitolului al treilea se rezumă la faptul că romanele de factură dorică ale lui V. Beşleagă – *Acasă, Ignat şi Ana, Durere,* marchează o etapă de criză atât în evoluţia artistică a autorului, cât şi a genului în literatura timpului. Prozatorul revine la modalitatea tradiţională, la trame narative clişeizate, conflicte exterioare, construcţii elementare şi limbaj „de lemn”. Critica însă aduce elogii lucrărilor, acordând atenţie în special preceptelor ideologice. Iar în exegeza romanului istoric *Sânge pe zăpadă* şi *Cumplite vremi,* încercarea prozatorului (până la urmă, cum s-a văzut, nereuşită!) de a practica genul istoric, predominant sadovenian, a fost supraestimată [7, p. 4]. Dincolo de problema sorţii intelectualului în secolul al XVI-lea, Beşleagă, probabil, a urmărit să facă şi o paralelă subtextuală între trecut şi prezent, pe care exegeza, din varii motive, a evitat-o. Merită un interes deosebit teatralizarea epică a istoriei (fenomen semnalat de către Mihai Cimpoi) şi dialogul autor-personaj, autor-cititor, care pun în lumină noi modalităţi de înţelegere a operei.

Capitolul al doilea, intitulat ***Lumea artistică.Ontologia romanului***, este constituit din cinci subcapitole şi prezintă ampla problematică existenţială a romanelor lui V. Beşleagă, care se dezvăluie în urma revizuirii hermeneutice şi aplicării teoriei şi conceptelor dialogismului romanesc. Rezultatul experimentului artistic, de care e tentat prozatorul, constă în structura inedită a romanului, ce cuprinde şi transfigurează un conţinut existenţial mult mai amplu. Esenţa fiinţială a omului este reflectată în relaţiile sale cu lumea. Iată de ce, descoperirea substraturilor ontologice ale romanului lui V. Beşleagă este posibilă prin analiza lumii textuale ca sistem de relaţii.

Subcapitolul **2.1.** ***Criza identitară şi lumea totalitară*** prezintă modalităţile de transfigurare artistică a problemei deviantului totalitar în romanele lui V. Beşleagă. O particularitate a modalităţii de transfigurare stă în specificul poeticii dialogice care presupune o „lectură" extrinsecă şi una intrinsecă. Orice roman exemplar, cu atât mai mult, redactat într-un regim totalitar, trebuie lecturat, pe de o parte, într-un context social, politic, cultural, artistic, iar pe de altă parte, trebuie tratat în relaţiile dialogale dintre autor-narator-personaj-cititor, fără a supraestima / deforma importanţa unui sau altui component.

Zbor frânt reflectă fenomenul deznaţionalizării şi dezumanizării într-o poetică dialogală, într-un dialog al fiinţei cu lumea şi cu sine. Relaţiile intertextuale pun într-o altă lumină esenţa latentă a romanelor dorice, care includ anumite realităţi socio-politice ale lumii totalitare. Însă cele mai tragice efecte ale suferinţei personajelor în malaxorul lumii totalitare sunt reflectate în romanul *Noaptea a treia.* Mecanismul de simbolizare şi metaforizare, procedeele generatoare de fragmentarism codifică în substanţa textului amănuntele unei existenţe mutilate. De altfel, exegeza îi recunoaşte lui V. Beşleagă meritul de a fi „primul scriitor basarabean care pune problema deviantului totalitarist autohton în cadrul unei problematici ontologice" [15, p. 19]. Sub un alt aspect, poemul tragic ilustrează aşa-numitul „fenomen underground", condiţionat de „atitudinea lucidă a intelectualului în faţa Puterii" (C. Muşat), care reprezintă cauza abordării genului istoric de către prozatorul V. Beşleagă.

Exegeza întâmpină pozitiv încercarea romancierului de a crea o trilogie istorică, apreciind în special munca sa în studierea minuţioasă şi transpunerea artistică a „realemelor" (I. Even-Zohar) istoriei, dar sesizează şi o serie de inconsecvenţe. Problema este că a transpune în textul artistic un „sistem de realeme care constituie o cultură istorică" [13, p.141] nu este suficient pentru crearea unui roman istoric. „Puţine romane

istorice reuşesc să proiecteze cultura intelectuală sau ideologia unei perioade trecute, stiluri de gândire, atitudini şi gusturi etc. – fără *anacronisme*" [idem, p.142], afirmă cercetătorii. În cazul lui Beşleagă merită a se vorbi mai cu seamă despre relaţia dialogică autor-personaj şi despre seria de „biografeme" (R. Barthes) ale scriitorului care apar în text, dar şi despre paralela dintre problemele ideologice ale trecutului şi timpului său. Însă autorul reuşeşte să creeze o imagine veridică a realităţii istorice, urmărind ca „logica şi fizica lumii ficţionale să fie compatibile cu cele ale realităţii" [ibidem]. Graţie acestui fapt, materialul epic al primelor două cărţi desfăşoară un adevărat spectacol istoric. Cititorul asistă la procesul de teatralizare a istoriei, cunoscând nu numai ce se întâmplă în scenă şi în culise, ci şi în mintea vocii regizorale. Pe de o parte, cititorul este un spectator al istoriei naţionale concretizate în scene din teatrul cultural, politic, social. Pe de altă parte, el interceptează polemica vocilor istoriei, implicând, prin propria voce, viziunile contemporaneităţii.

Făcând abstracţie de raportul dintre *mimesis* şi *diegesis,* în romanul lui V. Beşleagă, teatralitatea este efectul „capacităţii autorului de a asculta şi a înţelege vocile trecutului" [17, p. 24], de a reprezenta interacţiunea lor acerbă, tensiunea dialogică şi conflictele; e un efect al decorului, costumaţiei, al limbii şi al aerului de epocă. Arta imaginii, a concretizării abstractului, a punerii în scenă, în cadrul unor structuri narativizate, face din romanele lui V. Beşleagă, uneori, adevărate spectacole existenţiale, care au loc în lumea interioară a fiinţei. Studiul asupra lumii artistice a romanului istoric al lui Vladimir Beşleagă cuprinde paragraful 2.2., intitulat ***Romanul istoric: lumea ca teatru.***

Subcapitolul **2.3.** ***Esenţa eternului uman (dualitatea fiinţei şi dialogul opoziţiilor)*** are drept scop determinarea esenţei fiinţiale a personajelor prin prisma dualităţii opoziţionale a lumii lor interioare. Acest fenomen prezintă interes nu numai pentru că relevă raportul dialogic al unor extreme contradictorii eterne, care coexistă în *coincidentia oppositorum* (M. Eliade), dar şi fiindcă dezvăluie o nouă modalitate artistică de reprezentare a imaginii omului în literatură. În cadrul sistemului ideatic al romanului *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...*, dualitatea fiinţei este exprimată înainte de toate în dihotomia ontologică *viaţă-moarte* şi apoi în cea epistemologică *cunoaştere-noncunoaştere* (ambele anunţate în titlu).

Lumea romanului, ca şi structura conştiinţei protagonistului, este dual㠹. Dualismul însă e de natură contradictorie. În conţinutul lor intim, fiecare element este interior opus sieşi, pornind de la microsistemele gândirii, până la macrosistemul lumii exterioare, al

universului. Masculinul şi femininul, maternitatea şi paternitatea, spiritualul şi materialul reflectă, în conştiinţa personajului, aspectele contradictorii ale sinelui dual. Ele constituie acele entităţi arhetipale în care se substanţializează complementaritatea ontologică dintre raţiune şi sentiment, obiectiv şi subiectiv, adevăr şi falsitate, realitate şi iluzie, egoism şi altruism, ură şi dragoste, viaţă şi moarte, cunoaştere şi noncunoaştere etc. Esenţa „omului din om" rezidă în iminenţa fiinţării lui tensionate în dialogul etern al opoziţiilor.

Subcapitolul **2.4. „Vocile" lui *homo artifex* între ficţiune şi realitate** analizează romanul *Voci sau dublul suicid din zona lacurilor*, care se vrea o sinteză artistică a lui V. Beşleagă. Transgresând graniţele textuale, mai multe teme, motive, idei, tipuri umane, tehnici narative se reactivează într-un nou context. Deghizat sub masca unui *homo artifex*, autorul fictiv se include în ficţiunea romanescă, autoreflectându-se într-o tramă pseudobiografică. Multitudinea vocilor constituie proiecţii divergente ale identităţii sale dialogale, aflate la hotarul dintre două lumi: reală şi fictivă.

Ca şi *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...,* romanul *Voci...* se desfăşoară simultan pe mai multe planuri, dezvoltând mai multe linii de subiect direcţionate către acelaşi final: moartea autorului şi a omului care se autonumeşte „Eu". Liniile de subiect se pot delimita prin raporturile specifice dintre diferite voci / parteneri dialogali: linia relaţiei Eu-Tu, a relaţiei El-Ea; linia poliţistă (Oacheş, colegul lui şi reportera), aventura creaţiei a Eului-Autor şi relaţia Autor-personaje; viaţa şi moartea lui Eu şi relaţiile lui cu *alţii*. Conform acestor planuri independente, la prima vedere, are loc „decupajul" unităţii structurale a romanului.

Pe de altă parte, romanul pune în lumină existenţa a două aspecte identitare esenţiale ale protagonistului (Eu): Eul creator şi Eul empiric, fapt ce ar permite, convenţional, divizarea romanului în două părţi: fictivă şi reală. Structural, acestea se axează pe două fenomene naratologice diferite – povestiri ficţionale şi non-ficţionale [10, p. 155], în ambele naratorul fiind plasat la nivel metadiegetic. Eul (ego-ul Autorului) este „protagonistul etern" (C. Hăulică), ale cărui proiecţii în anumite opere capătă rezonanţele unor voci concrete, e ca un personaj care „poate trăi, într-o formă concentrată, întregul evantai al existenţei lumii, (...) toată experienţa universală" [14, p. 222]. Perechea de voci Eu-Tu ilustrează relaţionarea vocilor interioare ale creatorului în mai multe ipostaze: eu creator-eu empiric, emiţător / narator-receptor, autor-cititor, autor-critică, autor-coautor, autor-personaje etc. Prin prisma acestor relaţii bilaterale, dialogul Eu-Tu facilitează

pătrunderea lumii textuale de către cititor, făcându-l sensibil la „granulaţia textului”(J. Ricardou).

Măştile, gesturile excentrice, „vesela relativitate a viziunii asupra lumii”[1, p. 148], jocul aparenţelor formează o hiperrealitate, care ar satisface, prin funcţia sa hedonistă, necesităţile celui mai pretenţios lector. Jocul creaţiei şi al implicării totale a creatorului în ea este accentuat de personajele şi obiectele-jucării ale lui *homo ludens.* Jocul anihilează tragismul general al operei. Iar numele şi chipurile întoarse pe dos ale personajelor fabulaţiei, interacţiunile lor de un fantezism ludic, au funcţia „de a parodia modelele romaneşti ce s-au clasicizat în timp, simţindu-se deja necesitatea unei revigorări a genului” [8, p. 190]. Lectura romanului provoacă cititorului nu numai dilema relativităţii valorii artistice în literatură, dar îl implică în jocul dialogic al vocilor, eliberându-l de tensiunea unor aşteptări clişeizate, dogmatizate ale conceptului de roman. În *Voci...,* V. Beşleagă manifestă, ca şi alţi prozatori basarabeni de după anii ’90, „nerăbdarea defulării viziunilor artistice ocultate de sistemul sovietic” [9, p. 21]. Iată de ce, textul este construit ca un joc de sensuri contrastante, în care fantezia erupe.

„Experimentul scriitoricesc” [6, p. 20] al lui V. Beşleagă reprezintă expresia complexităţii raportului dialogal creator-creaţie. Construcţie polifonică, dezvoltată în planuri paralele, romanul *Voci...* conţine *summa* concepţiilor artistice ale autorului său. În structura intimă a romanului, realitatea şi ficţiunea nu sunt în raport de identitate, nici de opoziţie, ci de interacţiune, reflectând unitatea primordială a conceptului de creaţie. Interacţiunea vocilor fiinţei dialogale, a ideilor, textelor şi lumilor artistice generează o multitudine de sensuri, reliefând proprietatea romanului de a se reflecta în sine şi în alte texte.

Ultimul subcapitol al compartimentului al doilea, ***Personajul ca fiinţă dialogală***, propune un model de interpretare dialogică a relaţiilor sistemului de personaje, evidenţiind natura dialogală a fiinţei umane şi profilarea imaginii acesteia în raport cu lumea şi cu sine. În abordare dialogică, accentele nu cad pe fiinţă, pe interioritate sau pe exterioritate (natură, societate), ci pe relaţia nemijlocită dintre ele. Evenimentul ontologic care merită cea mai mare atenţie este „relaţia”, fiindcă „spaţiul ei este locul de manifestare a Spiritului, dimensiunea principală a existenţei umane” [4, p. 14]. Relaţiile lui Isai cu lumea, interacţiunea cu *celălalt* şi cu sinele subconştient, oferă posibilitatea descoperirii „omului din om”.

Beşleagă sondează cu o deosebită pătrundere conştiinţa dialogic structurată a eroului din *Zbor frânt*. Interacţiunea dintre existenţa interioară a lui Isai şi a copilului din el reprezintă „dialogul dintre Eu-Acesta cu Eu-Acela" [5, p. 28]. Ipostazele protagonistului sunt pe dimensiuni egale în memoria interioară, reactualizându-se cu aceeaşi intensitate. Amalgamul de evenimente, situaţii, scene, ideologii etc. se oglindesc în conştiinţa ambilor; viziunile se întrepătrund, se exclud sau se complinesc. Isai-copilul este prins în acţiunile groaznice ale maturilor, pe care le trăieşte acut, iar Isai-maturul retrăieşte senzaţiile copilului. Imaginea realităţii exterioare se constituie din fuziunea mişcărilor spirituale, percepţiilor şi experienţelor lor.

Astfel, natura fiinţială a protagonistului se conturează, pe de o parte, la graniţa dintre realitate şi potenţialitate, dintre lumea existentă şi lumea imaginată de el, iar pe de altă parte, se dezvăluie în spaţiul relaţiilor dialogale ale întregului sistem de voci. Conştiinţa lui Isai oglindeşte concepţiile despre lume şi existenţă, care derivă din relaţia bunelului cu familia, neamul, comunitatea, din dialogul lui cu natura şi cu Dumnezeu. Axiologia spirituală pe care o apără instinctiv şi aproape inconştient protagonistul conţine fundamentele mentalităţii originare a poporului. Coliziunile de opinii, ideologii, viziuni, care implică vocea lui Isai, pun în lumină trăsăturile lui umane.

Capitolul al treilea este intitulat ***Po(i)etica romanului***. În cele patru subdiviziuni pe care le conţine sunt cercetate tehnicile narative ale operelor exponenţiale ale romancierului şi noua viziune asupra cronotopului şi personajului literar. De asemenea, se analizează modalitatea de organizare a materialului epic.

Primele două paragrafe, ***Construcţia romanului*** *şi* ***Dialogismul interior***, scot în evidenţă eterogenitatea internă (lexicală, sintactică, stilistică, tipologică, tehnică, compoziţională etc.) a poemului tragic, specificitatea sa de „gen-hibrid" şi modul cum organizează şi îmbogăţeşte acest fenomen sistemul de idei al romanului. În cadrul lor, sunt puse în valoare trei principii ale dialogisticei romaneşti: polifonia intenţională, polifonia structurală şi plurilingvismul.

Una dintre particularităţile inovatoare ale prozei romaneşti a lui V. Beşleagă stă în modalitatea de organizare a materialului artistic. **Construcţia romanului** său evoluează de la structura tradiţională (liniară, inelară) la cea de tip modernist (fractală). Atestăm modele de construcţie liniară în romanele *Acasă, Ignat şi Ana, Durere* şi în romanul istoric. În *Zbor frânt* se pierde liniaritatea firului narativ, construcţia este inelară, sfârşitul fiind în raport de contiguitate cu începutul. Iar poemului tragic *Viaţa şi moartea*

nefericitului Filimon… are o construcţie mult mai amplă. Ea presupune un grad înalt de complexitate tehnică şi compoziţională, clar definită prin intermediul unui termen împrumutat din ştiinţele exacte – „fractal", ceea ce înseamnă „o figură geometrică fragmentată sau frântă, care poate fi divizată în părţi, astfel încât fiecare dintre acestea să fie (cel puţin aproximativ) o copie miniaturală a întregului" (Mandelbrot B. B., *The Fractal Geometry of Nature*, 1982).

Construcţia fractală reprezintă o structură textuală în cadrul căreia sunt codificate diferite percepţii despre „formele" de existenţă a omului în lume. Imaginea artistică pe care o creează structura romanului e o modalitate de reprezentare a lumii în conştiinţa umană – desemnează fractalitatea identitară a fiinţei umane, fractalitatea socială sau culturală a comunităţii etc. Pe lângă acestea, în poemul tragic, construcţia recreează la nivelul formei imaginea lumii în dezagregare.

Ţesătura profund hibridizată a poemului tragic se desfăşoară simultan pe mai multe planuri. Fiecare dintre ele oferă o nouă perspectivă asupra lumii, asupra destinului şi naturii fiinţiale a eroului. Realitatea textualizată capătă noi dimensiuni în abordarea vocilor fiecărui nivel. Planul psihanalitic explorează spaţiul şi timpul interior al conştiinţei crizate, raportul omului cu sine. Contextul socio-politic elucidează relaţiile omului cu *altul* şi resurecţia identităţii în cadrul lumii totalitare. Elementele po(i)eticii moderniste pulverizează discursul până la confuzie şi dispersează fabula, iar linia poliţistă, din contra, o organizează într-o posibilă unitate consecventă. Parabola şi mitul ermetizează conţinutul ideatic al romanului, iar planul metaliterar oferă cititorului piste de acces în mecanismul lui. Totodată, interacţiunile dialogice ale vocilor de diferite niveluri, aflate în opoziţie ontologică (gnoseologică / ideologică / axiologică), generează o infinitate de posibilităţi de interpretare, sporind nivelul de deschidere al romanului.

Modelul fractal în proză potenţează receptarea imaginii lumii în mişcare continuă. Imaginea nu este gata formată şi impusă cititorului, ci se generează în procesul lecturii, în strânsă interdependenţă cu particularităţile lui intelectuale. Acest fenomen exploatează la maxim percepţia, reprezentarea, creativitatea, memoria, experienţa, axiologia şi ideologia cititorilor. Interacţiunea cu textul este intensă şi profundă, deoarece implică nişte conştiinţe vii, active, înrădăcinate în spaţiul, timpul şi societatea lor. Construcţia fractală provoacă acestor conştiinţe o stare de încordare, care determină spre retroacţiune, fiind primul factor care dă curs dialogului textului cu lumea.

Viziunea asupra lumii în *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...* se formează prin fuziunea efectelor procedeelor mai multor genuri, percepute ca „date ontologice, esenţe, unghiuri de percepţie a universului” [12], care reflectă raportul fundamental dintre eu şi lume. Elementele po(i)eticii romaneşti sunt organizate după principiul simultaneităţii polifonice, fapt ce asigură interacţiunea perspectivelor şi potenţează o cunoaştere multilaterală, complexă şi profundă a lumii romanului şi a esenţei umane a protagonistului.

Pluriligvismul este încă un principiu al polifoniei în roman. Limbajul poemului tragic este un limbaj al limbajelor diferitelor genuri literare (liric, epic, dramatic) şi al diferitelor categorii literare (eseului, anchetei poliţiste, romanului social, politic, psihologic, parabolei, mitului etc.). Interferenţa limbajelor artistice de diversă natură şi origine asigură un dialogism intern activ. Toate aceste limbaje, care reflectă, contrapun şi dezbat diferite viziuni, ideologii, concepţii ontologice, sunt asimilate original în „orchestraţia” poemului tragic, asigurând funcţionalitatea lui polifonică.

În cel de-al treilea subcapitol, **Structura cronotopică,** este cercetat cronotopul romanului şi impactul lui asupra imaginii lumii. Din start se stabilesc funcţiile cronotopului artistic în roman: 1. „Determină (într-o măsură considerabilă) imaginea omului; această imagine este întotdeauna esenţialmente cronotopică.” [3, p. 295]; 2. Contribuie la „dezvăluirea structurii spirituale”; 3. „Modelează universul romanesc, contribuind la actul creaţiei artistice exprimate prin imagini.” [3, p. 52]. De asemenea, este analizat raportul dintre imaginea omului şi a lumii şi esenţa structurii cronotopice în romanul *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon….*

Lumea poemului tragic este una policentrică, e lumea mai multor lumi. Ea reprezintă o multitudine de planuri de viaţă, proiectate în diverse dimensiuni spaţio-temporale, care există printr-o continuă interacţiune, elementele cronotopice având caracter plurivalent. Spaţialitatea este multidimensională, prezentându-se pe orizontală, ca spaţiu dialogic interuman, de fuziune a diferitelor lumi interioare ale unor subiecţi situaţi cronotopic diferit. Dar şi pe verticală, implicând raportul eu-tu – eu-El: comunicarea ca modalitate de a atinge idealul şi de a accede la Dumnezeu. În exterior, omul tinde spre interacţiunea cu *celălalt*, iar în interior – spre ascensiune. Spaţiul ca orizont de interacţiune şi ca posibilitate de ascensiune sunt două modalităţi simple şi generale de reprezentare a lumii poemului tragic. Înţelegerea corectă a categoriilor spaţiale în *Viaţa şi*

moartea nefericitului Filimon… porneşte de la delimitarea spaţiului interior (al conştiinţei, al spiritului) de spaţiul exterior (cel închis şi cel deschis).

Timpul nu este obiectiv, liniar, cronologic, ci perspectival, având semnificaţii transindividuale. Timpul crizei şi al rătăcirii în trecutul consumat se desfăşoară în spaţiul labirintic al conştiinţei. Experienţa rememorării este fragmentară, discontinuă, chiar atemporală, nu coincide cu cronologia evenimenţială trăită, or acţiunile se rememorează după logica asocierilor, a stimulilor în lanţ, după importanţa lor în rezolvarea problemei ontologice pe care şi-a pus-o eroul. Atemporalitatea rememorării este cauzată şi de suprapunerea mai multor realităţi paralele, evenimente simultane, reale şi iluzorii, apartenente mai multor spaţii.

Proiectată ca realitate dinamică, lumea romanului lui V. Beşleagă nu poate fi înţeleasă sau descrisă ca un tablou, pentru că nu este inertă. Ea se mişcă continuu asemeni unui caleidoscop în care existenţa desfăşurată paralel în diverse categorii spaţio-temporale este percepută printr-o multitudine de oglinzi în mişcare, oglinzi de diferite dimensiuni, care reflectă realitatea, se reflectă unele pe altele şi, totodată, reflectă realitatea reprezentată de unele în altele. Elementele abia sesizate în text dispar după imediata receptare a unei imagini, pentru a se uni în formarea alteia. Iar „cronotopii se pot încorpora unul într-altul, ei pot să coexiste, să se împletească, să se succeadă, să se compare, să se confrunte sau să se afle în raporturi şi mai complexe” [2, p. 484]. Polifonia romanului este un efect al interacţiunii lumilor existente la diferite niveluri cronotopice: exterioare şi interioare, deschise şi închise, conştiente, inconştiente şi subconştiente, reprezentate de diverse categorii spaţiale şi temporale. În acest fel, şi posibilităţile de interacţiune a lumii cititorului cu lumea multidimensională şi eterogenă a romanului, devin nelimitate.

Subcapitolul ***3.4. „Zbor frânt” în perspectivă dialogică*** analizează raportul dialogic *autor-narator-personaj-cititor*, relaţionarea corectă a căruia reprezintă o condiţie *sine qua non* a interpretării romanului. La nivel textual, fiecare instanţă se manifestă ca voce a unei conştiinţe active, care pune în mişcare sistemul de semnificaţii al romanului prin implicarea sa. Plasarea pe picior de egalitate a *autorului, naratorului, personajului* şi *cititorului* în lumea textului, scoate „zborul frânt” din schemele lansate de exegeză, excluzându-l, în genere, din orice limită care s-a impus până acum. Tratarea fiecărei instanţe drept conştiinţă vie, deschisă, capabilă de a interacţiona şi de a-şi menţine poziţia

în dialog, face romanul să-şi depăşească în mod vădit condiţia de ficţiune artistică, re-producându-se în permanenţă prin contopire cu realitatea zilei de azi.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

1. Contextul socio-cultural şi politic în care au apărut romanele a avut o influenţă nefastă asupra activităţii literare a romancierului. Limitele cenzurale au determinat, în cazul romanului *Zbor frânt*, o serie de schimbări inoportune în text, iar intransigenţa autorului, în cazul poemului tragic, a dus până la prohibiţia publicării. Cea mai reprobabilă consecinţă a restricţiilor este însă faptul că, după experienţa cu inexorabila „elită" literară a timpului, V. Beşleagă revine la formula tradiţionalistă a genului, scriind, de la romanul *Acasă* (1976) până la *Cumplite vremi* (1990), texte în care esteticul este estompat de proeminenţa eticului didacticist şi a socialului. Orientările ideologice din textele romanelor, ca şi cele aplicate în interpretarea acestora, deformează grav viziunea asupra lor. La o analiză minuţioasă a dosarului receptării a prozei romaneşti a scriitorului, pot fi remarcate nu numai reţele de idei consonante dogmei totalitare, dar şi un strat ideatic în totală contradicţie cu aceasta. Mai cu seamă în contextul dialogului unor voci poziţionate în adversitate ontologică, aceste opoziţii devin evidente. Perspectiva dialogică în abordarea romanelor, prin urmare, este semnificativă, întrucât pune în valoare substraturile textului prin prisma unui număr nelimitat de unghiuri, spectrul lui hermeneutic fiind mereu deschis şi completabil.

2. A aborda romanul lui Vladimir Beşleagă din perspectivă dialogică înseamnă a înţelege lumea lui artistică drept spaţiu dialogal complex şi dinamic, un spaţiu în care autorul, naratorul, personajul şi cititorul reprezintă vocile unor conştiinţe distincte sau chiar opuse. Romanul este un spaţiu al interacţiunilor, contradicţiilor şi polemicilor continue, în punctele nodale ale fiecărei reţele de voci fiind revelată una din infinitatea de viziuni asupra omului şi lumii. Dialogistica romanului presupune pluriperspectivism, prin urmare analiza dialogică exclude romanele lui Beşleagă din abordările unidirecţionale (tematice, etice, psihologiste, ideologice etc.), la care fusese limitate pe parcursul mai multor decenii, re-evaluând veridicitatea acestora în dezbaterile metatextuale dintre vocile textuale şi extratextuale.

3. Conţinutul intim al romanului *Zbor frânt* se dezvăluie în dialogul interior al protagonistului (Eu-Acesta) cu sinele alienat (Eu-Acela) şi în impactul asupra conştiinţei sale a opoziţiei frapante dintre utopia sa imaginară şi contrautopia reală. Criza identitară pe care o trăieşte el este o consecinţă a divergenţelor imaginii fiinţei sale în propria conştiinţă şi în conştiinţa *altora*. Fiecare instanţă implică o altă perspectivă asupra *păţaniei* lui, urmărind cunoaşterea „adevărului" pe care el însuşi încearcă să-l reconstituie din fragmente re-memorate, re-trăite, re-povestite celorlalţi şi sieşi. Elucidarea „adevărului" este un proces cu atât mai dificil, cu cât lumea din jur, tulburată şi dezorientată de ideologia totalitară, se distanţează complet de el. Lumea totalitară devine pentru el un spaţiu al tensiunii, discordiei şi conflictelor. În cadrul acestei lumi deviate, Isai încearcă să restabilească raportul de identitate dintre el şi bunel (conştiinţa-arhetip), întrerupt într-un spaţiu-timp al reprimării, prin relaţia sa cu fiul. În acest fel, trecutul se întregeşte în dialog cu prezentul şi viitorul, într-un etern perpetuu.

4. Interpretarea romanului *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...* din perspectivă dialogică a rezultat descoperirea unui amplu substrat ontologic. Imaginea lumii şi a omului sunt marcate de dubla lor esenţă. Dihotomiile ontice şi gnoseologice reprezintă modalităţi opuse de cunoaştere a lumii, dar, totodată şi multiple posibilităţi de a fi simţită şi trăită de către diverse conştiinţe, de a fi exprimată de diferite voci. În altercaţiile interioare ale protagonistului cu vocile contradictorii, în ostilitatea *celuilalt*, în presiunea ideilor „străine" pe care o resimte el şi, mai ales, în dependenţa inevitabilă a eului său de un „Tu" opus şi complementar, se accentuează tragismul existenţial. Conştiinţa protagonistului îşi caută, în labirintul raţiunii, sentimentelor şi ideilor, calea către sinele refulat. Autoidentificarea sinelui se produce prin dialogul existenţial.

5. „Voci…" reprezintă o lume structurată şi subsanţializată eminamente după principiul dialogic. Sinteză a concepţiilor artistice ale romancierului, textul funcţionează ca un spaţiu intertextual, care implică (prin referinţă sau transpunere) în „marele dialog" vocile tuturor romanelor lui. Dar, spre deosebire de celelalte, în lumea „Vocilor", Autorul fictiv îşi manifestă direct atribuţiile de instanţă intratextuală. El se transpune în poziţii multiple, improprii, eul său diversificându-se într-o pluralitate de voci opuse. Astfel, viziunea asupra lumii nu este fixă, ci evoluează de la reflexiv, filosofic, tragic la comic, ludic, burlesc şi carnavalesc, odată cu schimbarea, în fiecare capitol, a vocilor actante. „Fabula" se reflectă în dialog, într-un spaţiu-timp al creaţiei autogenerative, la confluenţa ficţiunii pure cu realitatea ficţională.

6. Romanele dorice reprezintă lumi „fabricate” după criteriile literaturii din perioada totalitară. Ele pun în evidenţă anumite elemente ale ideologiei umanist-socialiste şi o serie de realităţi din viaţa socială, raportul familie-societate, individ-societate, procesul urbanizării, industrializării şi colectivizării. Raportul dintre etic şi estetic este răsturnat în detrimentul operei de artă. Naraţiunea cronologică şi descriptivismul lirico-nostalgic şi reflexiv reprezintă modalităţi principale de expunere. Chiar şi povestirea la persoana I este un artificiu, toate vocile romanului fiind în unison cu instanţa supraindividuală, unică şi absolută a instanţei auctoriale. Realemele epocii, lozincile şi „limbajul de lemn” eclipsează problemele intime ale omului pierdut în mecanismul restructurării. Totuşi, din substraturile aparent inofensive ale romanelor *Acasă, Ignat şi Ana, Durere*, din perspectiva zilei de azi, apar la suprafaţă o serie de idei care subminau tacit ideologia. Problema deviantului împarte lumea eroilor în două categorii: resemnaţi şi rezistenţi. Resemnaţii deprind uşor funcţiile de conducere, iar rezistenţii reprezintă conştiinţe care se zbat într-o acerbă luptă dintre realitate şi potenţialitate. Dialogul subtextual al acestora pun în lumină fragmente de „adevăr” istoric, cu ecouri puternice în actualitate.

7. Romanul istoric al lui V. Beşleagă, deşi nu respectă rigorile de construcţie ale genului, insistând pe o psihologizare a acestuia, încearcă a aduce la ordinea zilei idei pe care publicul receptor ar trebui să le cunoască. Axa fundamentală o constituie dialogul trecutului cu prezentul. În relaţia dialogică autor-personaj-cititor se transpun mai multe probleme de natură ontologică şi socio-politică ale tuturor timpurilor. Teatrul lumii se desfăşoară ca un conflict dialogizat de interese, poziţii, moduri de a fi şi de a înţelege omul, existenţa şi lumea.

8. Romanul lui Vladimir Beşleagă contribuie la modernizarea prozei romaneşti din literatura noastră atât prin re-ontologizarea ei substanţială, prin noua viziune artistică asupra omului şi lumii pe care o propune, cât şi prin construcţia fractală şi po(i)etica lui hibridă. Materialul epic concentrează particularităţi specifice convenţiei dorice, ionice şi corintice (elemente de carnavalesc). Fabula refractată se desfăşoară în fluxuri neregulate de discurs, pe mai multe planuri simultane, care comportă trăsăturile unor anumite specii romaneşti. Discursul se „construieşte” prin tehnici ale deconstrucţiei: monologul interior / solilocul, fluxul conştiinţei, flashback-ul, fragmentarismul, multiperspectivismul, elipsa, analepsa generatoare de relativism şi confuzie, punerea în abis, suprapunerea, alternanţa, contrapunctul etc. Mecanismul dialogic şi intertextual se realizează prin asimilarea, metaforizarea, contrapunerea sau re-valorificarea creativă a simbolului, parabolei, mitului

etc. Specificitatea sintaxei narative oferă libertatea receptării, a analizei şi interpretării textului într-o infinitate de moduri posibile.

9. Interpretarea romanelor lui Vladimir Beşleagă din perspectivă dialogică are drept rezultat o nouă viziune asupra lumii artistice, sistemului de personaje și po(i)eticii prozei sale, care demonstrează originalitatea autorului și adevărata sa contribuție în evoluția genului romanesc în literatura noastră. Acest demers interpretativ dovedește că lumea artistică a romanelor exponențiale ale lui Vladimir Beşleagă este de esență polifonică, având la bază structura cronotopică specifică unui spațiu dialogal și personaje de esența „omului dialogal". Mecanismul dialogic al romanelor este perceptibil prin relaționarea corectă a instanțelor textuale: autor-narator-personaj-cititor, dar și prin interacțiunea elementelor po(i)eticii lor moderniste.

Problema ştiinţifică soluţionată constă în abordarea romanelor lui Vladimir Beşleagă din perspectivă dialogică, având ca rezultat descoperirea unor viziuni inedite asupra acestora și înlăturarea deficiențelor metodologice ale abordărilor tradiționaliste / monologice, în vederea determinării locului și rolului scriitorului în evoluția romanului basarabean. Noile rezultate științifice pun în lumină un șir de elemente hermeneutice și poetice, care prin intermediul perspectivei monologice de interpretare erau inaccesibile.

Recomandări. Reieșind din concluziile tezei, se impun câteva sugestii și recomandări:

- Teza „Romanul lui Vladimir Beşleagă (lumea artistică, personaje, tehnici narative)" propune o nouă modalitate interpretare a textului romanesc, valorificată și experimentată practic în cercetarea operelor unui romancier reprezentativ al literaturii noastre. Rezultatele cercetării pot fi valorificate în alte studii științifice care țin de critica, istoria, teoria și hermeneutica literară.
- Întrucât investigația romanului lui Beşleagă se fundamentează pe studiul contextual al evoluției generale a genului romanesc din anii ’60 până la momentul actual, rezultatele cercetării ar putea constitui un suport util pentru alte teze de licență, de master sau doctor despre romanul contemporan, ori pentru compilarea bazei teoretice a cursurilor universitare din domeniul literaturii contemporane.
- Teza noastră pune în aplicare teoriile și reperele conceptuale ale dialogismului romanesc, oferind o grilă complexă de evaluare estetică a prozei moderniste. Prin urmare, ea ar putea servi drept model teoretico-practic de analiză interactivă a prozei, prin

revelarea specificității sistemului de personaje, a imaginii artistice a omului și lumii în perspectivă dialogică.

- Capitolul al III-lea al tezei examinează tehnica narativă a romanului modernist ca modalitate de afirmare a „cuvântului" autorului în dialog cu naratarul/ cititorul. În cadrul lui sunt teoretizate, argumentate și exemplificate cu fragmente de roman, o serie de tehnici, strategii narative și elemente ale po(i)eticii românești. Acest compartiment ar putea fi util pentru cercetătorii domeniului teoriei literare.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Bahtin M. Problemele poeticii lui Dostoievski. Bucureşti: Univers, 1970. 381 p.
2. Bahtin M. Probleme de literatură şi estetică. Bucureşti: Univers, 1982. 598 p.
3. Baraga V. Valenţele cronotopului în contextul dialogismului bahtinian. În: Metaliteratură, 2014, nr.3-4. p. 48-55.
4. Buber M. Eu şi Tu. Bucureşti: Humanitas, 1992. 166 p.
5. Burlacu A. Vladimir Beşleagă. Po(i)etica romanului. Chişinău: Gunivas, 2009. 124 p.
6. Ciobanu M. V. Metamorfozele scriitorului şi câmpul de lectură. În: Semn, 2007, nr. 2. p. 18-20.
7. Ciocanu I. Vladimir Beşleagă: „Sânge pe zăpadă". În: Moldova socialistă, 1986, nr. 11. p. 4.
8. Cogut S. Dialogism: polifonie, carnavalesc. Chişinău: Pontos, 2014. 240 p.
9. Corcinschi N. Soarele şi Păunul. Chişinău: SCPS, 2013. 279 p.
10. Ducrot O. ş.a. Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbii. Bucureşti: Babel, 1996. 530 p.
11. Eco U. Opera deschisă. Formă şi indeterminare în poeticile contemporane. Bucureşti: Editura pentru Literatură,1969. 280 p.
12. Marino A. În jurul genurilor literare. http://www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/05/%C3%8En-jurul-genurilor-literare.pdf (vizitat 05.04.15)
13. McHale B. Ficţiunea postmodernistă (trad. de Dan H. Popescu). Iaşi: Polirom, 2009. 406 p.
14. Ţeposu R. G. Istoria tragică şi grotescă a întunecatului deceniu literar nouă. Bucureşti: Dacia, 2006. 348 p.
15. Ţurcanu A. Arheul marginii şi alte figuri. Iaşi: TipoMoldova, 2013. 218 p.
16. Vladimir Beşleagă. Omul luminat. Chişinău: Ştiinţa, 2011.
17. Vlasova I. Referinţe istorico-literare. În: Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Moldova. Chişinău: Litera internaţional, 2005. 726 p.
18.

PUBLICAŢIILE LA TEMA TEZEI

1. GHERMAN, O. **Romanul Zbor frânt de Vladimir Beşleagă în exegeza literară.** În: Metaliteratură, 2013, nr. 3-4 (33), p. 33-40. (0,68 c. a.).
2. GHERMAN, O. **Receptarea critică a romanului *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine* de Vladimir Beşleagă**. În: Metaliteratură, 2013, nr. 5-6 (34), p. 44-53. (0,85 c. a.).
3. GHERMAN, O. **Lumea totalitară şi criza identitară în romanul lui Vladimir Beşleagă**. În: Metaliteratură, 2014, nr. 2 (36), p. 29-39. (0,93 c. a.).
4. GHERMAN, O. **Raportul dialogal feminin-masculin *sau anevoioasa cale a cunoaşterii omului din om*.** În: Metaliteratură, 2015, nr. 1, p. 88-94. (0,82 c. a.).
5. GHERMAN, O. **Romanul lui Vladimir Beşleagă în receptare critică**. În: Revistă de ştiinţe socio-umane, nr. 3 (28), 2014, p. 56-60. (0,70 c. a.).
6. GHERMAN, O. **Personajul ca *fiinţă dialogală* în romanul „Zbor frânt" de Vladimir Beşleagă**. În: Revistă de ştiinţe socio-umane, nr. 1 (29) 2015, p. 70-78. (0,64 c. a.).
7. GHERMAN, O. **„Vocile..." lui *homo artifex* între ficţiune şi realitate.** În: Philologia, 2015, nr. 3-4, p. 21-30. (0, 81 c.a.)
8. GHERMAN, O. **Romanul doric al lui Vladimir Beşleagă în receptare exegetică**. În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Anuale a Profesorilor şi Cercetătorilor: „Probleme ale ştiinţelor socioumanistice şi modernizării învăţământului". Volumul I. Chişinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", 2014, p. 94-98. (0,21 c. a.).
9. GHERMAN, O. **Receptarea unui roman subversiv de Vladimir Beşleagă în critica literară.** În: Materialele conferinţei internaţionale „Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători". Chişinău: Un AŞM, 2014, p. 72. (0, 05 c. a.).
10. GHERMAN, O. **Imaginea fiinţei dialogale în romanul *Zbor frânt* de Vladimir Beşleagă**. În: Materialele conferinţei internaţionale „Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători". Chişinău: UnAŞM, 2015, p. 116. (0, 05 c. a.).
11. GHERMAN, O. **Viziunea lumii ca teatru în romanul istoric al lui Vladimir Beşleagă**. În: Materialele Conferinţei Anuale a Doctoranzilor. Volumul 14, partea a 2-a. Chişinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", 2015, p. 207-211. (0,22 c. a.).

ADNOTARE

Oxana Gherman: Romanul lui Vladimir Beşleagă (lumea artistică, personaje, tehnici narative), teză de doctor în filologie, Chişinău, 2015.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 160 de surse, 135 pagini de text de bază, declaraţia privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

Rezultatele tezei au fost reflectate în 11 lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: roman, lume artistică, personaj, tehnici narative, poetică, perspectivă dialogică, relaţie dialogală, conştiinţă, voce, identitate, dualitate, opoziţie, cuvânt bivoc, construcţie hibridă, cronotop, polifonie.

Domeniu de studiu: Literatura română.

Scopul lucrării constă în analiza lumii artistice, personajelor şi tehnicilor narative ale romanului lui Vladimir Beşleagă din perspectivă dialogică, în vederea înlăturării confuziilor atestate în cadrul abordărilor monologice şi descoperirii unor noi dimensiuni artistice ale romanului.

Obiectivele investigaţiei sunt:

- Investigarea dosarului receptării prozei lui V. Beşleagă în spaţiul românesc;
- Conturarea contextului cultural-istoric şi literar în care au apărut cele mai reprezentative romane ale scriitorului;
- Cercetarea sistemului de personaje şi a lumii artistice a scriitorului din perspectivă dialogică;
- Identificarea însemnelor inedite în romanul lui Beşleagă;
- Relevarea latenţelor subversive ale romanului în confruntarea cu „omniprezenta cenzură”;
- Definirea tipologică a romanelor experimentale;
- Evidenţierea interdependenţei dintre po(i)etica şi ontologia romanului;
- Determinarea locului şi rolului scriitorului în evoluţia romanului basarabean;
- Interpretarea romanului lui Beşleagă ca reflex al conştiinţei unei drame naţionale în regimul totalitar.

Noutatea ştiinţifică şi originalitatea lucrării rezidă în încercarea de elaborare a unui nou model de analiză literară, axat pe teoria dialogismului romanesc şi aplicarea lui în cercetarea romanelor lui Vladimir Beşleagă, oferind noi piste de interpretare a acestora.

Problema ştiinţifică soluţionată constă abordarea romanelor lui Vladimir Beşleagă din perspectivă dialogică, având ca rezultat descoperirea unor viziuni inedite asupra acestora şi înlăturarea deficienţelor metodologice ale abordărilor tradiționaliste / monologice, în vederea determinării locului şi rolului scriitorului în evoluția romanului basarabean.

Importanţa teoretică şi practică rezidă în contribuţia la elaborarea grilei de analiză dialogică a romanului şi ilustrarea eficienţei ei în hermeneutica textului literar.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice. Rezultatele tezei au fost incluse în mai multe articole publicate în revistele de profil şi expuse în comunicările ştiinţifice prezentate în cadrul unor conferinţe naţionale şi internaţionale.

АННОТАЦИЯ

Оксана Герман: Роман Владимира Бешляги (художественный мир, персонажи, техника повествования), диссертация на звание доктора филологии, Кишинев, 2015.

Структура работы: введение, три главы с выводами, общие заключение и рекомендации, библиография из 160 источников, 135 стр. основного текста.

Результаты диссертации нашли отражение в 11 научных работах.

Ключевые слова: роман, художественный мир, персонаж, техника повествования, поэтика, диалогическая перспектива, диалогические отношения, сознание, голос, личность, двойственность, оппозиция, внутренне-диалогированное слово, гибридная конструкция, хронотоп, полифония.

Область исследования: Румынская литература.

Целью данной работы является анализ художественного мира, персонажей и повествовательной техники романа Владимира Бешляги с диалогической точки зрения, устранение недостатков, присущих в монологических подходах, а также выявление истинной художественной ценности его епических произведений.

Практическими целями исследования являются:

- Исследование критического восприятия романа Владимира Бешляги в румынском пространстве;
- Выяснение культурно-исторического и литературного контекста, в котором появились наиболее известные романы писателя;
- Исследование системы персонажей и художественного мира писателя в диалогической перспективе;
- Идентификация оригинальных признаков в романе Бешляги;
- Выявление подрывной латентности романа в противостоянии со "всепроникающей цензурой";
- Определение типологии экспериментального романа;
- Выявление взаимозависимости поэтики и онтологии романа;
- Определение места и роли писателя в эволюции бессарабского романа;
- Интерпретация романов Бешляги как рефлекс сознани национальной драме тоталитарного режима.

Научная новизна и оригинальность работы заключаются в разработке новой модели анализа романа сосредоточено на теории диалогичность и его применение в исследовании романов Владимира Бешляги, предлагая новые перспективы интерпретации его творчество.

Научная проблема, выдвинутая и решеная в диссертации, состоит в переоценке романов В. Бешляги в диалогической перспективе, что приводит к открытия уникальныого взгляда на его творчество, а также к устранений некоторых методологических недостатков монологических подходов, для определение места и роли писателя в эволюции бессарабского романа.

Теоретическое и прикладное значение работы заключается в разработке модели диалогического анализа романа и в иллюстрации его эффективность в герменевтике текста.

Внедрение научных результатов. Основные результаты диссертации включены в научные статьи и доклады, представленные на национальные и международные конференци

ANNOTATION

Oxana Gherman: The novel of Vladimir Beşleagă (artistic world, characters, narrative techniques), thesis of Ph D, Chişinău, 2015.

Thesis structure: introduction, three chapters with conclusion, general conclusion and remarks, bibliography of 160 sources, 135 pages of basic text, statement of responsibility, the CV of the author.

Thesis outcomes were reflected in 11 research papers.

Keywords: novel, artistic world, character, narrative techniques, poetics, dialogical perspective, dialogic relation, conscience, voice, identity, duality, opposition bivocal word, hybrid construction, chronotope, polyphony.

Field of study: Romanian Literature.

The aim of this paper consists in analyzing the artistic world, characters and narrative techniques of the novel by Vladimir Beşleagă from dialogical perspective, removing the monological approaches' confusions and demonstrating the new artistical dimensions of the novel.

The objectives of the present research are:

- Investigation of the critical reception of the Vladimir Beşleagă's novel in the Romanian area;
- Outlining the historical and literary-cultural context in which appeared the most representative novels of the writer;
- Researching of the system of characters and artistic world from dialogical perspective;
- Identification of the original insignia from Beşleagă's novel;
- Revelation of novel's subversive latencies in confrontation with "omnipresent censorship";
- Typological definition of experimental novels;
- Highlighting the interdependence of poethics and ontology of the novel;
- Interpretation of writer's place and role in the Bessarabian novel development;
- Interpretation of Beşleagă's as a novel reflex of the consciousness drama of national totalitarian regime.

The scientific novelty and originality of the work lies in developing a new model of literary analysis focused on dialogism theory and its application in research of Vladimir Beşleagă's novels, offering new perspectives of their interpretation.

Scientific solved problem consist in critical reevaluation of the V. Beşleagă's novels from a dialogical perspective, resulting with the reveal of some unique views on the studied works and elimination of the methodological deficiencies of traditionalist approaches, in order to establish the writer's role and place in the Bessarabian novel's evolution.

The theoretical and practical value of the work resides in the contribution to the development of novel dialogical analysis grid and illustration of its effectiveness in the hermeneutics of literary text.

Implementation of research results. The research results achieved through this study have been included in a number of scientific articles and communications at national and international conferences.

GHERMAN OXANA

ROMANUL LUI VLADIMIR BEŞLEAGĂ

(LUMEA ARTISTICĂ, PERSONAJE, TEHNICI NARATIVE)

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar: 27 noiembrie 2015
Hîrtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar.

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 40 ex.
Comanda nr.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, nr. 60, Chişinău, MD 2009